

Марія ЛИСА

ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА “ВЗАЇМНА ПОМІЧ ГАЛИЦЬКИХ І БУКОВИНСЬКИХ ВЧИТЕЛІВ” У КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ЖИТТЯ ГАЛИЧИНИ (1905–1914)

Проаналізовано культурно-освітню діяльність українського товариства “Взаїмна поміч галицьких і буковинських вчителів” у перше десятиліття існування організації. Схарактеризовано процес становлення організації, її вплив на суспільно-політичні процеси. Висвітлено співпрацю з польськими освітніми товариствами та українськими політичними партіями.

Ключові слова: “Взаїмна поміч галицьких і буковинських вчителів”, учительські товариства, Галичина.

На початку ХХ ст. українське вчительство залишалося однією з найнезахищеніших соціальних верств. Небажання влади вирішувати соціальні проблеми педагогів на тлі зростання їх національної свідомості – одна з причин, що призвела до гуртування педагогів в учительське товариство “Взаїмна поміч галицьких і буковинських вчителів”. Відповідний ґрунт уже був підготовлений – діяльність “Руського товариства педагогічного”, викривальні публікації на сторінках буковинського часопису “Промінь” та інших періодичних видань краю засвідчили готовність українських учителів до консолідації.

Становлення та діяльність товариства “Взаїмна поміч галицьких і буковинських вчителів” на початку ХХ ст. – малодосліджена проблема, незважаючи на те, що значна кількість сучасних дослідників звертаються до проблеми становища української школи в Австро-Угорській та Польській державах. Діяльність культурно-освітніх товариств на західноукраїнських землях висвітлена у працях В. Чоповського¹, Г. Білавича та Б. Савчука², Н. Кошелевої³ та ін. На жаль, у цих працях практично не відображено багатоаспектну працю членів товариства на

¹ *Чоповський В.* Будителі національного духу. Діяльність культурно-освітніх товариств “Просвіта” та “Рідна школа” на західноукраїнських землях (друга половина ХІХ ст. – 20–30-ті роки ХХ ст.) / В. Чоповський. – Львів, 1993. – 63 с.

² *Білавич Г.* Товариство “Рідна школа” (1881–1939 рр.) / Г. Білавич, Б. Савчук. – Івано-Франківськ, 1999. – 208 с.

³ *Кошелева Н.* Організація українського вчительства у Східній Галичині в 1881–1914 роках / Н. Кошелева // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1998. – Вип. 33. – С. 108–113; *Її ж:* Українські педагогічні видання, як джерело вивчення історії шкільництва в Східній Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. / Н. Кошелева // Наукові зошити історичного факультету. – Львів, 1999. – Вип. 2. – С. 85–90.

початку ХХ ст., а головні заслуги в боротьбі з польським владним режимом за лібералізацію освітнього законодавства відводять “Просвіті” та “Рідній школі”. Основа джерельної бази праці – спогади сучасників подій, матеріали періодичної преси, архівні документи. Основна мета статті – схарактеризувати культурно-освітню працю товариства “Взаїмна поміч галицьких і буковинських вчителів” на етапі становлення організації.

Ідея створення української вчительської організації набула реальних обрисів після проведення крайового віча українського учительства 18 липня 1904 р. у Львові у приміщенні Народного дому. У вічі взяло участь 1 392 вчителі з Галичини. “І усміхнувся старий город Львів, коли побачив відродження цілої верстви нашої суспільности, коли побачив не одиниці вже, не десятки, а тисячі найкращих синів і доньок України, що скинувши із себе кайдани – в одній хвилі піднесли голови, як вільні, свідомі горожани, котрі уміють і хочять скористатися з своїх прав...”⁴, – відзначали журналісти буковинського часопису “Промінь”, коментуючи непересічну для українців краю подію.

На зборах обговорено реферат А. Алиськевича про принципи організації українського учительства, після чого ухвалено рішення про заснування товариства “Самопоміч учительська”. Учасники віча також прийняли резолюцію з вимогами зміни дисциплінарного законодавства й окремих статей закону про освіту, що обмежували права педагогів; необхідність впровадження української мови у вже наявні навчальні заклади і створення нових та ін. На думку педагогів, “Самопоміч учительська” повинна була б допомагати своїм членам і їхнім родинам: надавати грошові допомоги, позики, стипендії і вирішувати фахові проблеми учителів⁵.

На вічі вибрано Екзекутивний комітет віча українського учительства, до складу якого увійшли 12 членів, 6 заступників та спеціальна комісія, що мала укласти статут “Самопоміч учительської” (8 осіб). Часопис “Промінь” став друкованим органом товариства. Передбачалося залучити до редакційного комітету представників Галичини та Буковини. Львівське щоденне видання “Діло” відзначало: “Це перше віче українського народнього вчительства викликало в українській суспільности для нього повне признання й симпатії. Вся тодішня українська преса, не виключаючи навіть москвофільського «Галичанина», помістила прихильні оцінки про високий ідейний настрій і практичні постанови вічевиків”⁶.

Екзекутивний комітет першого вчительського віча зібрався на своє перше засідання 1 листопада 1904 р. Надалі засідання відбувалися в дівочій школі ім. Т. Шевченка “Руського педагогічного товариства” (вул. Сикстутська, 47). Крім А. Алиськевича, засідання найчастіше відвідували М. Мороз і І. Стронський, які й розробили статут організації. “Інші, як замісцеві, не могли часто бувати на засіданнях”⁷, – із сумом констатували сучасники подій. Члени комітету “по довгих нарадах” схвалили нову назву організації – “Взаємна поміч галицьких і буковинських вчителів і учительок” та підготували статут, який одразу ж надіслали на затвердження до Міністерства внутрішніх справ.

⁴ Промінь. – 1904. – Ч. 15. – С. 56.

⁵ Діло. – 1904. – Ч. 152.

⁶ Там само. – Ч. 153.

⁷ Товариство “Взаїмна поміч українського учительства” (1905–1930). – Львів, 1932. – С. 34.

Тільки 13 липня 1905 р., після внесення численних правок у документ, Міністерство внутрішніх справ у Відні затвердило статут. Принагідно відзначимо, що “галицьке намісництво робило великі перепони в затвердженні Статуту нового товариства, бо вважало професійну організацію народного вчителства небажаним політичним чинником, що міг колись захитати політичним спокоєм цілого краю...”⁸.

Згідно з документом основна мета діяльності товариства – згуртування учительства Галичини і Буковини для “забезпечення собі і своїм сім’ям” моральної та матеріальної допомоги. Також розроблено систему заходів для економічного підґрунтя новоствореної організації. Затверджений статут розіслано філіям “Руського педагогічного товариства”, українським періодичним виданням та педагогічним колективам Галичини та Буковини із закликом масово вступити в ряди товариства “Взаємна поміч галицьких та буковинських вчителів”⁹.

Перші загальні збори товариства відбулися 28 серпня 1905 р. у приміщенні дівочої школи ім. Т. Шевченка “Руського педагогічного товариства” за участю близько 100 делегатів. До президії установчих зборів увійшли: К. Малицький (голова), І. Герасимович (заступник голови), О. Жураківська (секретар), А. Шмата (заступник секретаря). Збори відкрив А. Алиськевич, який у промові висловив надію, що нове товариство зуміє згуртувати українське вчителство краю та “запевнить нам кращу майбутність”¹⁰. У цей же день обрано перший склад Наглядової ради (А. Алиськевич, І. Бурчак, І. Вертипорох, О. Гейдукевий, С. Герусінський, М. Коцюба, Я. Кулачковський, К. Малицький, К. Малицька, М. Мороз, М. Мош, І. Стронський) та Ревізійної комісії (І. Бурбель, І. Вовк, К. Паньківський)¹¹.

Як показали подальші події, діяльність організації, де-факто, проводилася під керівництвом Дирекції, в якій постійно працювали А. Алиськевич (фактичний засновник, голова товариства у 1905–1909 рр.), І. Стронський та В. Равлюк. Для ефективнішої роботи 10 вересня 1905 р. на першому ж засіданні Наглядової ради реорганізовано її склад. Один із керівних органів очолив К. Малицький, його заступником став М. Мороз, а секретарем – С. Герусінський. До правничої секції обрано І. Бурчака, І. Вертипороха та П. Гриньовського. Також відзначено, що членами товариства прийнято 650 осіб¹².

Одразу ж зауважимо, що негайним завданням стало залучення якомога більше членів до організації. Однак, якщо в 1905–1906 рр. народне вчителство із великим захопленням сприйняло створення нового товариства (за словами сучасників “можна було почути з уст не одного вчителя, що ми створили собі таку організацію, яка робить нестрашними для нас несправедливі дисциплінарні покарання та різні матеріальні кривди”), надалі ситуація докорінно змінилася, що значно ускладнило роботу інституції.

Із перших днів створення члени товариства відчували тиск місцевої адміністрації, з ініціативи якої наприкінці 1905 р. у Кракові утворено ідентичну організацію – “Związek nauczycielstwa ludowego w Galicji”, основне завдання якої – об’єднати народне вчителство Галичини незалежно від національності.

⁸ Там само. – С. 35.

⁹ Учительська самопоміч // Буковина. – 1905. – 16 квітня.

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само.

¹² Там само.

“Розвинуло воно в цьому напрямі поважну діяльність також і серед українського народнього вчителства... невеличкий відламок тодішнього нашого вчителства, ведений гаслами станової боротьби, взяв участь у Краківському з’їзді”¹³.

У статті “Постулати русинів, членів «Związku nauczycielstwa ludowego w Galicji»”, дирекція “Взаємної помічі галицьких та буковинських вчителів” оприлюднила умови, виконання яких могло би призвести до входження українців до польського товариства: 1) рівномірний розподіл членів у головній управі; 2) розподіл витрат на потреби вчителства відповідно до членських внесків обох національностей; 3) рівномірний розподіл членів у віділах товариства.

Не менше зауважень висловили члени “Взаємної помічі галицьких та буковинських вчителів” до програми товариства. Українці, зокрема, вимагали: 1) в польських громадах відкривати польські школи, в українських – “з українською мовою викладовою”; 2) в місцевості, де нараховується 40 дітей будь-якої національності, відкривати школу із відповідною мовою викладання; 3) в народних школах не зобов’язувати українських дітей вивчати польську мову, а поляків – українську; 4) ліквідувати утравістичні гімназії, натомість утворити відповідно до кількості населення польські та українські; 5) створити у Львові український університет з українською мовою викладання; 6) розділити Шкільну краєву раду на польську та українську секції; 7) припинити “переношування учителів-поляків до української часті краю, а українців – до польської”¹⁴.

Відповідь комітету “Związku nauczycielstwa ludowego w Galicji” була доволі очікуваною. У часописі товариства (“Głos nauczycielstwa ludowego”) його редактор С. Новак, не заперечуючи права українців на навчання рідною мовою, закликав представників титульної нації Східної Галичини “старатися присилати [учителів-українців – М. Л.] до нашої спільної станової організації, до спільної боротьби зі спільним, сильним ворогом, яким є галицькі ретрогради... , а тоді прийдемо якнайскоріше до порозуміння і зложення фундаментальних засад злучення вчителства цілого краю”¹⁵.

Безперспективність подальших переговорів засвідчила стаття із красномовною назвою: “Nieh powstanie jedna silna rodzina nauczycielska”¹⁶, в якій зазначалося: “Ані вчителство українське, ні польське само не виборе прав, належних нашому станові... В повищих засадах містяться всі слушні домагання товаришів українців, тож ми певні, що дотеперішня «резерва» значної їх частини скоро зміниться на чинну і гарячу участь у нашій організації, створеній в інтересі спільного добра”¹⁷.

Статтю жваво обговорювали члени “Взаємної помічі галицьких та буковинських вчителів”, більшість із яких виступила за самостійний розвиток організації. Зокрема в одній із статей – “Чи порадно русинам приставати до організації краківської анкети”¹⁸ – наголошувалося, що “начерк тої організації зроблений після таких самих точок, що і нашої «Взаємної Помічі». Тільки наш статут ширший і старанніше

¹³ Учительська самопоміч // Буковина. – 1905. – 16 квітня.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Głos Nauczycielstwa Ludowego / [odp. red. Stanisław Nowak]. – Kraków, 1906. – № 4. – С. 2.

¹⁶ Nieh powstanie jedna silna rodzina nauczycielska // Głos Nauczycielstwa Ludowego. – 1906. – № 5. – С. 1–2.

¹⁷ Ibid. – С. 2.

¹⁸ І. Г. Чи порадно русинам приставати до організації краківської анкети / І. Г. // Промінь. – 1906. – Ч. 5. – С. 54.

оброблений і дає членам о много більше користи. В виду всього того нема рації нам русинам приставати до організації за ініційованою краківською анкетною...¹⁹.

В іншій статті – “Акція краківських учителів в справі організації галицького учительства”²⁰ невідомого автора, що вийшла на сторінках друкованого органу “Взаємної помочі галицьких та буковинських вчителів”, розкритиковано програму та статут “Związku nauczycielstwa ludowego w Galicji”. “Супроти того всего ми Русини не можемо до краківської організації належати, – підсумовував автор розвідки. – Це було би прямио гріхом складати гроші під цілі товариства, котре не дає запоруки, що діяльність его не буде для нашого народу шкідлива... Ми будемо тішитися їх національними здобутками, лиш аби не були вони нашим коштом”²¹.

У підсумку дискусія “остаточно довела до того, що українське народне учительство пішло своїми шляхами професійної організації, а польське своїми, не занегається, розуміється, спільної співпраці й боротьби за осягнення спільних громадянських і станових інтересів народнього вчительства”²². Одразу ж розпочато розбудову організації: упродовж 1906 р. створено окружні виділи товариства в більшості повітів краю. Завдяки клопській роботі Наглядової ради наприкінці 1906 р. товариство нараховувало вже близько 1 562 членів²³.

Упродовж першого року покращилося матеріально-фінансове становище товариства. При 17 окружних виділах засновано каси, які надавали матеріальну допомогу учителям. Кошти надходили з різних джерел, але об’єднувалися в декілька фондів: основний (складався із членських внесків), допоміжний (добровільні пожертвування та інші доходи товариства), пенсійний, похоронний, посаговий (надавав матеріальну допомогу вчителям, що перебували в скрутному становищі), диспозиційний (кошти, з якого виділяли на правову допомогу, виплати стипендій, відкриття бібліотек, шкіл, інтернатів), адміністративний (призначений для ведення діловодства) тощо.

Члени товариства проводили учительські наради, конференції, де обговорювали найважливіші фахові проблеми педагогів. При окремих виділах, зокрема у Снятині, Коломиї, чимало уваги приділяли вихованню та навчанню молоді – відкривали бібліотеки, влаштували вечорниці, аматорські концерти, вистави та походи. Заходи сприяли піднесенню національної свідомості українців краю та політизації національно-культурного руху.

Значної популярності серед українського учительства уже в перший рік діяльності товариства набули кредити, які “Взаємна поміч галицьких та буковинських вчителів” надавала цій соціальній верстві. Зважаючи на загрозу перетворення організації у кредитну спілку, в середині 1906 р. дирекція товариства звернулася до Львівського торговельного суду з пропозицією зареєструвати кредитне товариство “Взаємна поміч учительська”. Із вересня 1906 р. воно розпочало діяльність. Сума позик, виданих до кінця 1906 р., складала 2 030 корон. Чисельне збільшення організації, її постійно зростаючий вплив на учительство краю змушувало представників

¹⁹ Там само.

²⁰ Акція краківських учителів справі організації галицького учительства // Промінь. – 1906. – Ч. 14–15. – С. 116.

²¹ Там само.

²² І. Г. Чи порадно русинам приставати до організації... – С. 54.

²³ З діяльності товариства “Взаємна поміч галицьких і буковинських учителів і учительок” // Промінь. – 1906. – С. 186.

“Związku nauczycielstwa ludowego w Galicji” звернутися до дирекції “Взаємної помічі галицьких та буковинських вчителів” із пропозицією об’єднатися в одну організацію. Обговорення доленосного для товариства питання мало відбутися 1 листопада 1906 р. за участю представників окружних виділів. Тоді ж утворено “Центральний організаційний комітет українського вчительства”, який доповнював діяльність “Взаємної помічі галицьких та буковинських вчителів” й ставив перед собою завдання згуртувати вчительство до боротьби за свої професійні й громадські права в політичній площині. Його організаційна структура була напівконспіративною. До складу комітету входили представники всіх окружних виділів, яких вибирали на річних загальних зборах терміном на рік. Організацією керувала Наглядова рада “Взаємної помічі галицьких та буковинських вчителів”. Мав комітет також власні кошти, якими розпоряджався виконавчий відділ (5 осіб), що одержав завдання підтримувати зв’язки з учительськими організаціями Австро-Угорщини.

Комітет повинен був остаточно вирішити: українське народне вчительство повинно і надалі об’єднуватися навколо своєї національної професійної організації чи увійти до ідентичного польського товариства. Після тривалих дискусій ухвалено, що “українське народне вчительство має організуватися даліше в своїй національній професійній організації, а зі «Związkiem nauczycielstwa ludowego w Galicji» входить в порозуміння тільки в загальних станових справах із виключенням політичних і національних питань обох груп вчительства”²⁴. Проте остаточною крапку у відносинах обох організацій було поставлено наприкінці 1906 р.

На початку грудня 1906 р. провід “Związku nauczycielstwa ludowego w Galicji” звернувся до управи “Взаємної помічі галицьких та буковинських вчителів” з пропозицією “полуднання” відносин. Це питання вирішувалося на нараді товариства 27 грудня 1906 р. Сучасники відзначають, що “нарада мала дуже поважний, можна сказати історичний характер”²⁵. На зібранні “представники українського вчительства зайняли ясне й дуже рішуче становище” – організуватися виключно у своїй національній педагогічній організації²⁶.

Проте члени товариства не заперечували співробітництва з професійними товариствами інших народів, насамперед поляками. З цією метою була створена т. зв. “Спільна делегація”, що складалася із 16 осіб (8 із них – представники товариства “Взаїмна поміч галицьких і буковинських вчителів”, друга половина – члени “Związku nauczycielstwa ludowego w Galicji”). На своїх засіданнях члени комітету обговорювали професійні, шкільні, освітні, суспільні та політичні питання, про які повідомляли широкий учительський загал.

У перші роки діяльності товариства розширилася його міжнародна співпраця з педагогічними організаціями Австро-Угорщини. 2 листопада 1907 р. його представники взяли участь у роботі Конгресу народних учителів в Австрії. Українці наголошували на проблемах, основні з яких – втручання Крайової шкільної ради та місцевої адміністрації в роботу педагогів, суворі дисциплінарні покарання особам, невідгидним для влади, брак підручників, шкільного приладдя, науково-методичної літератури тощо. Не менш важлива потреба – підвищити матеріальне становище

²⁴ Товариство “Взаїмна поміч українського вчительства” (1905–1930). – Львів, 1932. – С. 43.

²⁵ Там само.

²⁶ Там само.

галицького та буковинського учительства. “На Буковині українці мають більший вплив і тому підвищення вчителям заробітної платні вже відбулося, – відзначали делегати. – В Галичині до цього ще далеко, бо школа в руках шляхти, яка ставиться вороже до розвитку культури серед народу і була би рада, якби українські школи спорожніли, а народ якнайдовше був без освіти”²⁷.

12 серпня 1908 р. “Взаємна поміч галицьких і буковинських вчителів” стала членом новозаснованого товариства “Союзу слов’янського вчителства”. Делегати товариства брали участь у загальних зборах та засіданнях виділів товариства. Уже за два роки педагогічна інституція налагодила контакти зі створеною в 1910 р. німецькими товариствами Австрійської імперії організацією “Австрійський комітет реформи школи” та “Німецько-австрійською спілкою вчителів”.

25 листопада 1912 р. створено “Спільну делегацію” із представників “Союзу слов’янського вчителства Австрії” та організації німецького вчителства із 16 осіб (8 німців та 8 слов’ян) для зустрічей із представниками уряду та парламентських клубів. Представники “Взаємної помочі галицьких і буковинських вчителів” брали участь у загальному зборі сербського вчителства “Учительська Співпраця” в Білорусі, що проходив 19–21 серпня 1912 р. На I Всеукраїнський з’їзд народного вчителства в 1914 р. завітали народні вчителі із Чехії і Словаччини.

Якщо в житті галицького учительства “Взаємна поміч галицьких і буковинських вчителів” відіграла важливу роль, інша ситуація склалася на Буковині, де впродовж 1905–1906 рр. члени товариства зуміли організувати тільки 4 окружні виділи. З цих причин на загальних зборах буковинських членів 23 грудня 1906 р. дирекція львівської централі погодилася на заснування автономної експозитури (секції) для Буковини з центром у Чернівцях. Згодом розроблено положення про її діяльність, однак більшість педагогів Буковини трималася осторонь.

Популяризації діяльності товариства сприяли його періодичні органи. У згуртуванні вчителства навколо професійних інтересів та національних ідеалів важливу роль відіграв часопис “Промінь”, що залишався друкованим органом товариства до вересня 1907 р. У жовтні того ж року у Львові вийшов перший номер видання незалежного українського вчителства “Луна” (редактор Ю. Левицький). За місяць друкованим органом “Взаємної помочі галицьких і буковинських вчителів”, де-факто, став часопис “Наше слово”. У цих періодичних виданнях публікували полемічні статті на освітньо-педагогічну тематику, польсько-українські відносини у краї та їх вплив на становище вчителів.

Із травня 1908 р. періодичним органом українських народних вчителів став часопис “Прапор” (редактор Ю. Лотоцький), видання якого у вересні того ж року перенесено зі Львова до Коломиї (редактор І. Петришин). У 1909–1912 рр. значну публіцистичну діяльність розгорнуло товариство “Видавнича спілка українського вчителства”, заснована членами “Взаємної помочі галицьких і буковинських вчителів”. Спілка розпочала видавати книги, брошури, часописи як літературно-наукові, так і політичні, які писали члени товариства. “Видавнича спілка” здійснювала також благодійну діяльність – пожертвування на розвиток українських шкіл, інтернатів, учительських семінарів. Після припинення діяльності спілки в 1912 р.

²⁷ Там само. – С. 44.

започатковано видання нового органу – “Учительське слово”, перший номер якого читачі отримали 15 вересня 1912 р.

Занепад товариства тривав до 1910 р. Незважаючи на вжиті заходи, зокрема внесені зміни до статуту (членський внесок в 1 крейцер дозволяв входити до двох товариств – “Взаємної помочі галицьких і буковинських вчителів” і кредитного “Взаємна поміч учительська”); реорганізовано секцію правового захисту педагогів (тощо), кількість членів професійної учительської організації неухильно зменшувалася. Тиск польської адміністрації та “Związku nauczycielstwa ludowego w Galicji” ще більше ускладнював ситуацію для дирекції товариства.

Починаючи з 1911 р., у роботі товариства спостерігається значний поступ, що відбулося завдяки новому голові М. Якимовському (1909–1915). Передусім почала зростати кількість членів товариства (у 1911 р. – 1 060 осіб, більшість із яких сплачувала членські внески). Розпочинається загальне пожвавлення професійного вчительського руху, про що свідчить: заснування т. зв. “посмертного фонду” для допомоги сиротам та вдовам померлих народних вчителів, “Учительського організаційно-виборчого комітету” в 1911 р., проведення з’їзду українського вчительства 22 вересня 1912 р., створення “Педагогічно-наукової комісії” з метою популяризації тодішніх науково-педагогічних видань, формування новітньої української національної педагогіки. Ще 15 липня 1909 р. у Львові для членів товариства відкрито готель “Учительський приют”. Низка ідей дирекції залишилася нереалізованими. Найважливіша з них – створення разом з організацією “Учительська громада” педагогічної секції при Науковому товаристві ім. Шевченка, яке мало б підготувати підручники для українських шкіл.

Політичною активністю відзначалося учительство, згуртоване у “Взаємній помочі галицьких і буковинських вчителів”, також у виборчій кампанії 1911 та 1913 р. під час виборів до Галицького сейму (вибрано 30 депутатів-українців). У статті “По виборах”²⁸ відзначено: “Для досягнення такої славної перемоги української ідеї вчительство зробило немало і, головним чином, народне вчительство. Воно – свідоме своїх громадянських прав та патріотичних переконань – не стало позаду інших верств”²⁹. 8 квітня 1914 р. “Крайовий комітет політичної організації українського вчительства” вирішив висунути низку вчительських кандидатур до сейму і затвердив їх список. Кандидати розпочали об’їжджати виборчі округи, проте Перша світова війна перешкодила цій акції.

Співпраця “Взаємної помочі галицьких і буковинських вчителів” із політичними партіями (Українською національно-демократичною та Українською радикальною) принесла також суттєві результати: учительські вимоги були внесені до програм політичних партій, резолюцій їх з’їздів, петицій до представників влади. Загалом учительство почало активізувати свою діяльність у всіх напрямках, оживило діяльність у самій організації, в просвітницько-виховній роботі і, навіть, у політичних партіях. Зокрема при 18 окружних відділах товариства в 1913 р. організовано бібліотеки та діяли спеціальні комісії, які працювали над тим, щоби вони діяли належно і поповнювалися новою літературою. Найчисельнішою була

²⁸ По виборах // Учительське слово. – 1913. – 15 липня.

²⁹ Там само.

бібліотека Коломийського окружного відділу, яка налічувала в цей час 8 229 томів. Розвивалися бібліотеки у Зборові, Болехові, Калуші, Снятині, Вайнилові.

Серед членів “Взаємної помочі галицьких і буковинських вчителів” більшість підтримували і симпатизували ідеям Української національно-демократичної партії (УНДП). Представники цієї політичної сили – депутати сейму – брали участь у загальних зборах товариства в 1912 р., з’їзді українського вчителства в Коломиї та Крайовому всеучительському вічі, яке відбулося того ж року. “Прапор” у статті “По величавій маніфестації” писав: “Величає віче, свідком якого була столиця краю – непохитний пам’ятник збудований із надідейних поривів до праці, посвяти, жертв і важкої боротьби за існування цілої вчительської армії, що розсіяна по всіх закутках краю і несе в народ світло правди і науки”³⁰.

12–13 лютого 1914 р. у сеймі перебувала вчительська делегація “Виконавчого крайового комітету...”, яка вимагала розглянути законопроект про покращення матеріального становища вчителів. Після його розгляду та відхилення, учительство, зважаючи на заклик “Виконавчого крайового комітету...”, відправило своїх представників на з’їзд. У цій акції взяло участь близько 1 500 осіб. З’їзд доручив комітету опрацювати власний проект підвищення вчительської платні, що, зрештою, й було зроблено³¹. Однак Перша світова війна перешкодила планам “Взаємної помочі галицьких і буковинських вчителів” реформування освітньої сфери в Галичині. Після приходу російських військ політичне та суспільно-культурне життя в Галичині “завмерло”. Припинила свою діяльність і “Взаємна поміч галицьких і буковинських вчителів”.

Отже, упродовж 1905–1914 рр. товариство “Взаємна поміч галицьких і буковинських вчителів” пройшло етап становлення: засновано філії в більшості повітів краю, до організації залучено чимало нових членів, налагоджено співпрацю з численними національно-культурними організаціями Галичини та близького зарубіжжя. Водночас невирішеними залишилася низка проблем, серед яких основна – недостатнє фінансування товариства та відсутність практичних результатів у боротьбі з місцевою адміністрацією, яка лобіювала інтереси польської громади краю у сфері шкільництва.

Марія Лыса. Деятельность общества “Взаимная помощь галицких и буковинских учителей” в контексте культурно-образовательной жизни Галичины (1905–1914)

Проанализировано культурно-образовательную деятельность украинского общества “Взаимная помощь галицких и буковинских учителей” в первое десятилетие существования организации. Охарактеризован процесс становления организации, ее влияние на общественно-политические процессы. Освещено сотрудничество с польскими образовательными обществами и украинскими политическими партиями.

Ключевые слова: “Взаимная помощь галицких и буковинских учителей”, учительские общества, Галичина.

³⁰ По величавій маніфестації // Прапор. – 1912. – 12 жовтня.

³¹ Там само.

Mariia Lysa. Activities of the society “Mutual assistance of Galician and Bukovina teachers” in the cultural and educational spheres in Galicia in 1905–1914

The article analyses cultural and educational activities of the Ukrainian society “Mutual assistance of Galician and Bukovina teachers” in the first decade of its existence, the process of formation of the organization, and its impact on the socio-political processes. It highlights the cooperation with Polish and Ukrainian educational societies and political parties.

Key words: “Mutual assistance Galician and Bukovina Teachers”, Teacher Society, Galicia.